

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРОГРАМ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ В УКРАЇНСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТАХ

*(на прикладі Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини)*

Юлія Музиченко

У статті висвітлено досвід Уманського державного педагогічного університету щодо реалізації програм академічної мобільності. Характеризуються організаційні засади і зміст двох чинних програм на бакалаврському і магістерському рівнях.

Ключові слова: академічна мобільність, європейський освітній простір, перезарахування курсів, конкурентоспроможність на ринку праці, консорціум університетів.

Постановка проблеми. Вища освіта в Україні впродовж останнього десятиліття перебуває у стані безперервного вдосконалення і модернізації. Рушійними силами процесів, що відбуваються у вищій школі, є її прагнення до оновлення та прагнення увійти до загальноєвропейського освітнього простору. Ще на початку 90-х років Кларк Керр писав: «Вперше постає справді конкурентний міжнародний простір освіти. Якщо ви хочете потрапити на його орбіту, вам треба цього дійсно заслужити. І політика тут не допоможе. Слід дати університетам автономію, щоб вони стали динамічними і швидко рухалися на міжнародних перегонах. Крім автономії, університетам слід розвивати підприємницькі лідерські навички» [1, 67].

Успіх сучасної освіти визначається перш за все здатністю гнучкого реагування на змінне оточення. Суспільство вимагає фахівця, який здатний перебудовувати зміст і форми діяльності залежно від вимог ринку праці. Власне ці завдання можуть бути вирішені лише мобільністю суб'єктів навчальної і професійної діяльності.

За результатами досліджень Організації економічного співробітництва і розвитку (Organisation for Economic Co-operation and Development), «відносно вищий рівень мобільності демонструють студенти з неангломовних країн із менш розмаїтими освітніми системами, які географічно близькі до країн із широким спектром освітніх можливостей. Напрями мобільності визначаються географічними, лінгвістичними, культурними, історичними, інституційними та іншими міркуваннями» [2, 62]. Україна є однією з таких країн, причому її досвід організації та законодавчого забезпечення можливостей студентської мобільності є цікавим і неоднозначним. Університети України ввійшли в перші великі світові

консорціуми, проте на них ще й досі не поширюється низка програм підтримки мобільності з огляду на те, що Україна не є членом ЄС.

Проте це не означає, що в Україні не здійснюються кроки до розвитку мобільності. Сучасні пріоритети розвитку освіти зумовлюють потребу у підготовці фахівців, здатних до творчої праці, професійного розвитку та вдосконалення, освоєння та впровадження нових освітніх технологій. Тому підготовка педагогічних кадрів у нинішніх умовах має забезпечувати оптимальні передумови для самореалізації особистості, розкриття усіх закладених у ній потенційних задатків, сил, здібностей, здатності до творчості, прийняття нестандартних та оперативних рішень. З огляду на це важливо підготувати професійно мобільного педагога, що за умов інтеграції вітчизняної освіти в європейське співтовариство забезпечуватиме мобільність і конкурентноспроможність спеціаліста.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі мобільності вчителів присвятили свої наукові розвідки Л. Амірова, О. Амосова, Н. Ащеулова, З. Багішаєв, Л. Горюнова, С. Желтова, Ю. Калиновський, С. Кугель, Л. Лесохіна, Л. Мітіна, І. Нікуліна, М. Томін та ін. Але все ще відсутні системні дослідження прихованих і дуже важливих тенденцій розвитку європейської педагогічної освіти, одним із проявів яких є розвиток мобільності студентів – майбутніх учителів, розширення мобільності викладацького персоналу для взаємного збагачення європейським досвідом у галузі педагогічної діяльності.

Метою нашої статті є характеристика двох чинних програм, спрямованих на активізацію мобільності студентів Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Йдеться про висвітлення суб'єктивної думки про об'єктивні процеси, учасником яких і спостерігачем за якими є автор статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із напрямів міжнародної діяльності Уманського державного педагогічного університету є забезпечення мобільності його викладачів та студентів. Ця робота проводиться в рамках угод про співпрацю з закордонними навчальними закладами, яких у 2009 році діє тридцять чотири.

Усі заходи спрямовані на реалізацію сучасної політики і стратегії держави, зорієнтованої на подальшу розбудову національної системи вищої освіти, її адаптацію до соціально орієнтованої економіки, інтеграцію у європейське і світове співтовариство. Відтак постала необхідність створення окремої координаційної структури, яка би спрямовувала діяльність інститутів, факультетів, науково-дослідних лабораторій та кафедр університету у галузі міжнародного наукового, освітнього та культурного співробітництва.

Такою структурою став створений у 2008 році Міжнародний культурно-освітній інститут (Структуру Інституту див. на сторінці <http://www.udpu.org.ua>), метою діяльності якого є координація наукової праці студентів, здобувачів,

аспірантів, докторантів, обмін результатами дослідницької роботи зі спорідненими навчальними і науковими установами за рубежом. Робота Центру спрямована на сприяння вивченню культур та мов низки країн світу, поширення інформації щодо прогресивних інновацій в освіті, реалізацію міжнародних, загальнодержавних, регіональних та місцевих програм і проектів, інтенсифікацію закордонних візитів студентів та викладачів з метою навчання та стажування.

До складу Інституту входять такі центри:

- Культурно-освітній центр США;
- Британський культурно-освітній центр;
- Німецький культурно-освітній центр;
- Французький культурно-освітній центр;
- Польський культурно-освітній центр.

Інститут міжнародного співробітництва виконує **завдання**, спрямовані на активізацію мобільності студентів:

1. Забезпечення участі студентів і магістрантів у програмах високоякісної короткочасної мобільності. Реалізація таких програм сприяє взаємозбагаченню суспільств на освітньому, науковому та культурному рівнях, а також формує висококваліфікованих, відкритих і досвідчених у міжнародному плані молодих людей. У таких програмах в УДПУ у 2009 році брали участь 25 студентів.

2. Створення спільних програм підготовки магістрів, що передбачають вступ до іншого університету (університетів) іншої європейської країни. За такими програмами в УДПУ у 2009 році працює 14 студентів магістратури.

У статті опишемо 2 чинні програми, спрямовані на реалізацію цих завдань:

- «Три дипломи – ключ до професійної мобільності» (2006 – 2010 рр.);
 - «Міждисциплінарні гуманітарні студії» (MiGuC) (2009 – 2014 рр.).
- «3 дипломи – ключ до професійної мобільності» (2006 – 2010 рр.)**

Це довготривалий проект, реалізація якого відбувається в рамках тристоронньої угоди між УДПУ, Познанським університетом імені Адама Міцкевича (Польща) і Пловдивським університетом Паїсія Хиландерського (Болгарія). У цьому проекті беруть участь 14 студентів УДПУ з чотирьох факультетів: іноземні філології, української філології, природничо-географічного та фізико-математичного. Результатом проекту є отримання дипломів магістра цих трьох університетів: магістра УДПУ зі свого основного профілю, магістра Познанського університету імені Адама Міцкевича (Польща) і Пловдивського університету Паїсія Хиландерського (Болгарія) за напрямом «Європейська комунікація».

Проект складається з таких етапів:

- *підготовчий етап*, під час якого студенти брали участь у короткотривалих міжнародних навчальних проектах (2006 – 2008);
- *перший рік магістратури* у Познанському університеті імені Адама Міцкевича (Польща) при одночасному навчанні на п'ятому курсі УДПУ і здобутті диплома спеціаліста УДПУ зі свого профілю (2008 - 2009);

- *другий рік магістратури* у Пловдивському університеті Паїсія Хіландерського (Болгарія) при одночасному навчанні у магістратурі УДПУ і здобутті диплома магістра УДПУ зі свого профілю. Наприкінці року за умови успішного захисту магістерської роботи студенти отримують диплом магістра обох університетів – Познанського і Пловдивського (2009 - 2010).

Під час *підготовчого етапу* студенти УДПУ брали участь у короткотривалих проектах:

- Серпень 2006 – «Полонікум – 2006» (Гнезно, Польща). У ході проекту студенти здобули базові знання з польської мови, історії, культури.

- Вересень – грудень 2007 року - «Гнезно – Умань: польсько – українські кадри для Європи». На теоретичному та практичному рівні студенти Польщі та України осягали ази політичної, інформаційної та туристичної справи. Як наслідок – відбулося створення проектів, пов'язаних із соціально-економічними та політичними перспективами вступу України до європейської спільноти.

- Серпень 2008 року – 53-й вакаційний курс польської мови і культури, організований відділом полоністики Варшавського університету.

Навчальний план, за яким навчаються студенти на *основному* етапі програми, приведено у відповідність до вимог кредитно-модульної системи, що дозволило перезараховувати навчальні курси, вивчені у навчальних закладах-партнерах (див. табл. 1). Напрямок підготовки, за яким навчаються магістранти – «Європейська комунікація», усі дисципліни читаються англійською мовою, за винятком предметів філологічного циклу.

Таблиця 1

Навчальний план студента-учасника проекту

«Три дипломи – ключ до професійної мобільності»

Навчальний курс	I семестр	II семестр	III семестр	IV семестр	Форма контролю
Загальні курси					
Теорії комунікації	30 годин лекцій 3 ECTS	-	-	-	екзамен
Історія засобів масової інформації		30 год практичних занять 3 ECTS	-	-	екзамен
Методологія міждисциплінарних досліджень	30 год практичних занять	-	-	-	екзамен

	3 ECTS				
Творче письмо і поезія	30 год семінарських занять 2 ECTS	-	-	-	залік
Соціальна психологія	30 год семінарських занять 2 ECTS	-	-	-	залік
Порівняльна історія цивілізацій	-	30 год лекційних занять 2 ECTS	-	-	залік
Міжкультурний діалог в Європі	-	-	30 год практичних занять 2 ECTS	-	залік
Знання про Європейський Союз	-	30 год лекційних занять 3 ECTS	-	-	екзамен
Монографічні дослідження	-	-	-	30 год лекційних занять 2 ECTS	залік
Курс слов'янської мови (на вибір)	45 год практичних занять 2 ECTS	45 год практичних занять 2 ECTS	45 год практичних занять 2 ECTS	45 год практичних занять 4 ECTS	екзамен
Спеціальні курси					
Взаємовплив цивілізацій Південної і Східної Європи	30 год практичних занять 3 ECTS	30 год практичних занять 3 ECTS	30 год практичних занять 3 ECTS	-	екзамен
Історія націй і держав Південної і Східної Європи	30 год лекційних занять 3 ECTS	30 год лекційних занять 4 ECTS	-	-	екзамен
Етнічне підґрунтя сучасних ідей і соціальних і політичних рухів на Балканах	-	30 год практичних занять 2 ECTS	30 год практичних занять 2 ECTS	-	залік
Законодавчі і політичні системи на Балканах	30 год практичних занять 3 ECTS	-	-	-	залік

Внутрішні і зовнішні чинники соціально-економічних змін на Балканах	-	-	30 год лекційних занять 3 ECTS	-	екзамен
Мовна різноманітність на Балканах	30 год лекційних занять 2 ECTS	-	-	-	залік
Сучасні етнічні культури на Балканах	-	30 год лекційних і семінарських занять 2 ECTS	30 год лекційних і семінарських занять 4 ECTS	-	екзамен
Курс балканської мови (на вибір)	45 год практичних занять 4 ECTS	45 год практичних занять 4 ECTS	45 год практичних занять 4 ECTS	45 год практичних занять 6 ECTS	екзамен
Семінари підготовки магістерських робіт	30 год лекційних і семінарських занять 4 ECTS	30 год лекційних і семінарських занять 4 ECTS	30 год лекційних і семінарських занять 9 ECTS	30 год лекційних і семінарських занять 18 ECTS	екзамен і захист магістерської роботи
Лабораторні роботи	15 год 1 ECTS	15 год 1 ECTS	15 год 1 ECTS		залік
Всього годин	375 год 30 ECTS	345 год 30 ECTS	285 год 30 ECTS	150 год 30 ECTS	= 1155 год 120 ECTS

Як видно з переліку навчальних дисциплін, студенти по закінченню навчання володіють компетенціями, які дозволяють їм обіймати посади, які відповідають широкому спектру професій: учителя середньої школи, викладача вищої школи, працівника адміністративних установ і відомств у будь-якій країні Європейського Союзу, оскільки два з трьох дипломів – європейського зразка. Крім того, володіння сімома мовами (українською, російською, польською, македонською, болгарською, англійською, німецькою) підвищує шанси на ринку праці і дає надійне підґрунтя для професійної мобільності впродовж усієї діяльності.

З 1 вересня 2009 року в УДПУ започатковано **міждисциплінарні індивідуальні гуманітарні студії (МіГуС)** [3, 4]. Програма МіГуС є спробою відходу від традиційної форми навчання і надає сучасним науковим дослідженням міждисциплінарного характеру. Студенти, які завершили навчання в МіГуСі, окрім державного диплома по закінченню власного факультету, отримують сертифікат про всі додаткові зараховані курси. Частина курсів студенти МіГуСу вивчатимуть на факультеті польської і класичної філології та на факультеті іноземної філології Університету імені Адама Міцкевича в Познані.

Колегіум МіГуС створений на базі Інституту філології та суспільствознавства, у складі якого функціонує 3 факультети (факультет української філології, факультет іноземної філології та історичний факультет).

Навчання в Колегіумі МіГуС є трирічним, денним за формою. Воно побудоване згідно з індивідуальним навчальним планом, розробленим студентом та його науковим консультантом (тьютором), якого студент обирає поміж науковців і викладачів університету і спеціальність якого максимально близька до наукових інтересів студента. На першому році навчання студент може також залишатися під опікою тьютора, призначеного керівництвом МіГуС.

Право на вступ до Колегіуму мають студенти університету (факультетів, які охоплені програмою), які успішно завершили перший рік навчання на обраних ними факультетах з середнім річним балом не нижче 4 (за п'ятибальною шкалою). Вступні випробування проводяться у два етапи: подання та оцінювання анкети претендента та співбесіда за однією з двох запропонованих в анкеті абітурієнтом тем.

Зарахований до Колегіуму студент переводиться на індивідуальний навчальний графік за основним місцем навчання та зобов'язується повністю виконати навчальний план обраного факультету. Виконання навчальної програми за основним місцем навчання уможливорює одержання студентом офіційного диплома навчального закладу після закінчення навчання.

Поза реалізацією основного навчального плану студенти Колегіуму мають право за власним бажанням і згодою тьютора доповнити основну навчальну програму в межах 960 додаткових аудиторних годин курсами, запропонованими іншими факультетами або партнерськими навчальними закладами. Вони можуть відвідувати курси, одержувати кредити і складати іспити:

- а) на тих факультетах, які входять до Колегіуму МіГуС;
- б) на інших факультетах університету, якщо це сприяє реалізації їх індивідуальної навчальної програми, а також за умови наявності відповідних міжінституційних угод;
- в) у межах навчальних програм інших партнерів Консорціуму MISH (Międzywydziałowe Indywidualne Studia Humanistyczne) у Польщі, якщо це сприяє реалізації їхніх індивідуальних навчальних програм;
- г) в окремих випадках, необхідних для успішної реалізації індивідуальних програм, з дозволу керівництва МіГуС та за умови підписання відповідних додаткових міжінституційних угод, студенти можуть відвідувати курси в інших навчальних закладах поза межами Консорціуму MISH.

Студенти Колегіуму МіГуС навчаються за індивідуальними семестровими навчальними програмами, складеними студентом та науковим консультантом. Кожна програма складається з урахуванням кількісних вимог, необхідних для зарахування курсу (кількість годин, заліків, іспитів, письмових робіт і практичних занять). Студенти Колегіуму МіГуС можуть брати участь у заняттях Академії Вільних Мистецтв при Варшавському університеті в Польщі [5].

Уманський Колегіум МіГуС декларує також свою готовність і відкритість до співпраці з іншими вищими навчальними закладами України з метою обміну студентами, викладачами та навчальними курсами, а також перспективного розширення структури Колегіуму.

Щороку студент МіГуСу зобов'язаний виконувати одну письмову наукову роботу в межах програми МіГуС. Ця наукова праця повинна бути виконана на засадах міждисциплінарності.

Для отримання допуску до складання випускного іспиту згідно з індивідуальним навчальним планом студент повинен виконати такі умови:

а) у повному обсязі виконати свій індивідуальний навчальний план;
б) скласти щонайменше 8 додаткових заліків і екзаменів, включно з іспитом з польської мови;

г) виконати 3 річні письмові роботи, визначені як роботи „для МіГуС“;

Після закінчення навчання, захисту дипломної роботи та складання випускного іспиту студент Колегіуму МіГуС отримує офіційний диплом і сертифікат про закінчення Колегіуму МіГуС. Цей документ містить інформацію про всі наукові дисципліни, включені до індивідуальної навчальної програми, складені іспити, а також про здобуту за програмою основного навчання офіційну наукову кваліфікацію. Випускник має право на продовження навчання в магістратурі відповідних структурних підрозділів MISH у Польщі.

Висновки. Охарактеризовані нами навчальні програми демонструють організаційні засади, на яких може базуватися студентська академічна мобільність без розходження з нормами сучасного законодавства у вищій освіті України. У цьому контексті важливе входження інституції до консорціуму університетів, оскільки це чи не єдина можливість реалізації амбіцій молодого мобільного громадянина України. Чекаючи на розширення пропозицій Erasmus Mundus [6] – міжнародної програми співпраці і мобільності у сфері вищої освіти, яку ініціювала і фінансує Європейська Комісія, – університети пропонують власні програми, які відповідають вимогам Болонського процесу про взаємовизнання дипломів, і показують приклад реального функціонування Європейського простору вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Górz K. *Higher education and international student mobility in the global knowledge economy*. – NY: State University of New York Press, 2008. – 335 p.
2. *International mobility of the highly skilled* // Organisation for Economic Co-operation and Development. – 2002. – 348 p.
3. Kolegium MISH UW. – Режим доступу: <http://mish.uw.edu.pl/>
4. Kolegium MISH AMU. – Режим доступу: <http://mish.amu.edu.pl/index.html>
5. Instytut Badań Interdyscyplinarnych „Artes Liberales” Uniwersytetu. – Режим доступу: <http://www.ibi.uw.edu.pl/pl>
6. Erasmus Mundus. Європейський освітній портал. <http://www.eu-edu.org/euerasmusmundus.html>